

РОЗДІЛ III

ІНФОРМАТИЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ

УДК 377.36:004-043.7

МОНІТОРИНГ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Ірина Гириловська,

кандидат педагогічних наук, завідувач лабораторії

дистанційного професійного навчання

Інституту професійно-технічної освіти НАПН України

КЛЮЧОВІ СЛОВА:

моніторинг, якість освіти, професійно-технічний навчальний заклад, професійна підготовка, самооцінювання, кваліметричний підхід

Реферат

Розвиток сучасної держави значною мірою залежить від якості освіти, яку здобувають її громадяни. Тому основне завдання сьогодення – забезпечити високоякісною освітою усі верстви населення на всіх її етапах та рівнях. Виконання цього завдання можливе за умови отримання повної та об'єктивної інформації про стан національної освіти. У зв'язку з цим актуалізується проблема моніторингу в освітній галузі, зокрема моніторингу якості професійної підготовки випускників професійно-технічних навчальних закладів.

У ході нашого дослідження було з'ясовано, що для забезпечення якості професійно-технічної освіти в сучасних умовах важливо розробити систему внутрішнього оцінювання якості освіти в професійно-технічних навчальних закладах. При цьому вона повинна спрямовуватися на оцінювання якості освіти за показниками кінцевого результату діяльності навчальних закладів, а саме: професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників. Оцінювання професійної підготовки випускників професійно-технічних навчальних закладів необхідно здійснювати через моніторинг п'яти її складових (інтелектуальної, діяльнісної, професійно важливих якостей, комунікативної, рефлексивної). Обробку моніторингових даних пропонуємо проводити на основі кваліметричного підходу з використанням факторно-критеріальних моделей.

Перспектива подальших досліджень полягає у визначенні організаційно-педагогічних умов проведення моніторингу якості освіти у професійно-технічних навчальних закладах.

Постановка проблеми. Модернізація системи освіти в Україні спрямована на забезпечення її якості, відповідно до новітніх досягнень науки, культури й соціальної практики, а якість освіти визначена пріоритетним напрямом державної політики в галузі освіти. Тому основне завдання сьогодення – надати високоякісну освіту всім верствам населення на всіх її етапах та рівнях. Виконання цього завдання можливе лише за умови наявності повної, об'єктивної інформації про стан сучасної освіти, котра отримується через організацію та проведення моніторингових досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що проблема моніторингу в освітній галузі досліджувалася у різних аспектах. Наприклад, формуванням понятійного апарату займалися: В. Беспалько, І. Гавриленко, О. Майоров та інші. Питання, пов'язані з управлінням навчальним закладом на засадах якісних змін в освіті, розглядали: Г. Єльнікова, Т. Лукіна, О. Локшина, О. Касьянова та інші. Дослідження щодо моніторингу якості навчальних досягнень учнів проводили:

Л. Куликова, І. Маслікова, С. Подмазін та інші. Застосування інформаційних систем і технологій в організації моніторингу якості освіти аналізували: Ю. Брановський, Є. Диканський, А. Багіров, Т. Воронцова, Л. Калініна та інші. Моніторингові технології вивчали: І. Булах, А. Єрмола, Г. Дмитренко та інші. Водночас, питання моніторингу якості професійної підготовки випускників професійно-технічних навчальних закладів (ПТНЗ) залишається не вивченим у вітчизняній педагогічній науці.

Мета статті – актуалізувати проблему національного моніторингу якості професійно-технічної освіти в сучасних умовах та окреслити шляхи її вирішення.

Виклад основного матеріалу. Розвиток держави залежить від якості освіти, яку здобувають її громадяни. У системі професійно-технічної освіти (ПТО) поняття «якість» не є абсолютним. Воно є багаторівневе, багатоаспектне і багатофакторне. У відповідності до міжнародних стандартів, дане поняття необхідно розглядати як сукупність певних властивостей і характеристик, що відповідають вимогам виробництва, суспільства і держави до підготовки

кваліфікованих робітників, а також задовольняють потреби самої людини в освіті та самореалізації. Так, Європейський центр розвитку професійної освіти і навчання (CEDEFOP) у своєму «Глосарії на тему якості в освіті й навчанні» [1] визначає якість як ступінь, наявні характеристики об'єкта якої задовольняють встановлені вимоги. Таке визначення «якості» вказує на те, що воно може мати різне значення, змінюватися з часом, відповідно до контексту професійної освіти і навчання.

Виокремлюють два види контролю за якістю освіти: внутрішній і зовнішній. У залежності від ступеня централізації освітньої системи, в державі буде переважати один із зазначених видів оцінювання. Так, у високоцентралізованих системах, до яких відноситься Україна, забезпечення якості ПТО здійснюється на основі контролю та управління з боку центрального керівного органу, що значно обмежує ПТНЗ у прийнятті незалежних рішень. Основними формами зовнішнього оцінювання якості національної професійно-технічної освіти є акредитація та ліцензування ПТНЗ, що проводяться на основі певних визначених критеріїв з метою перевірки, чи здатні навчальні заклади надавати послуги необхідної якості. Відповідно до чинного законодавства, планова атестаційна експертиза ПТНЗ проводиться раз на 10 років. У процесі перевірки, згідно «Типової програми атестаційної експертизи та орієнтовних критеріїв оцінювання результатів діяльності ПТНЗ», проводиться аналіз й оцінювання: реального стану організації та здійснення навчально-виховного процесу; відповідності знань, умінь, навичок учнів (слухачів) вимогам навчальних планів і програм; якісного складу педагогічних працівників тощо. Нажаль, атестація ПТНЗ характеризується значним формалізмом, оскільки основна увага акцентується на оформленні великої кількості довідок, документів, проведенні контрольних робіт, а не на реальних процесах та досягненнях навчального закладу.

Водночас, не залежно від ступеня централізації освітньої системи в державі, важливе місце в міжнародній практиці щодо забезпечення якості освіти навчальними закладами посідає самооцінювання їхньої роботи. Європейська система забезпечення якості у професійній освіті (EQAVET)

акцентує увагу на самооцінюванні як основній рисі якісної роботи, висловлюючи переконання, що культура, котра заохочує самоаналіз та самооцінювання, веде до підвищення якості у системі професійної освіти і навчання [2]. В Україні також нормативно проголошено необхідність проведення самоаналізу роботи ПТНЗ, але лише в період підготовки до проведення атестації. Типова програма атестаційної експертизи діяльності ПТНЗ визначає тільки напрями самоаналізу, але не зазначає, яким чином його потрібно здійснювати. Поодинокі виникнення систем внутрішнього оцінювання якості освіти є результатом ініціативних дій окремих керівників навчальних закладів. При цьому використовуються різноманітні схеми, оскільки для самооцінювання не визначено єдиних вимог. Натомість, самооцінювання навчальних закладів повинно передбачати системний і комплексний підхід до аналізу своєї діяльності, бутиспрямованим на встановлення відповідності між діяльністю ПТНЗ та досягнутими результатами, визначення прогалин і перегляд пріоритетів з метою планування розвитку. Відповідно до цього, актуальним стає питання щодо розробки та широкого впровадження системи внутрішнього оцінювання якості освітніх послуг навчальних закладів системи ПТО.

Зазначимо, що якість освіти визначається показниками, що зумовлюються вхідними ресурсами або вихідними результатами. Показники якості освіти, зумовлені вхідними ресурсами, тісно пов'язані з необхідними передумовами для впровадження успішної програми професійної освіти і навчання. До них відносять: рівень кваліфікації викладачів та майстрів; співвідношення кількості викладачів до кількості учнів; наявність навчального обладнання; забезпечення учнів навчальною літературою тощо. Показники, зумовлені вихідними результатами, відображають те, що отримується в результаті, а саме: результати випускних іспитів; відомості про працевлаштування випускників після закінчення навчання; відгуки роботодавців тощо.

На відмінну від загальноєвропейських показників базової рамки EQARF, котрі зумовлені переважно вихідним продуктом або результатами діяльності (оскільки вважається, що якість

вхідних ресурсів не обов'язково приводить до якісного результату), в Україні оцінювання якості професійно-технічної освіти здійснюється практично на основі вхідних ресурсів. А показники, зорієнтовані на вихідний результат, часто критикуються переважно з огляду на те, що їх непросто отримати. Крім того, перелік показників якості освіти доволі великий, що не є безпосередньою гарантією якості, а лише додає величезного об'єму роботи для закладу професійної освіти та негативно впливає на продуктивність його роботи.

У зв'язку з цим, в рамках нашого дослідження, спрямованого на оцінювання якості професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників у ПТНЗ, важливим є визначення групи таких показників, за якими можна легко та зручно провести оцінювання. Але для цього, в першу чергу, повинна бути сформована чітка позиція: якого кваліфікованого робітника необхідно готувати в ПТО, аби він відповідав вимогам сьогодення. Широкомасштабні зміни в суспільному й економічному ладі держави викликають потребу в докорінній перебудові професійно-технічної освіти, що призводить до зміни парадигми ПТО. Суть її полягає у переході від традиційної професійно-технічної освіти, так званої реагуючої ПТО, до нового типу – випереджальної ПТО. Реагуюча ПТО орієнтована на вузькопрофільні потреби роботодавця і підготовку робітників для конкретних підприємств на конкретні робочі місця. Випереджальна ПТО спрямована на підготовку багатопланового фахівця, здатного при необхідності змінювати професії в певному полі професійної діяльності, самостійно оволодівати новими знаннями та вміннями. Тобто, випускник ПТНЗ сьогодні – це робітник достатньо широкої кваліфікації, здатний успішно працювати в межах певного поля професійної діяльності на будь-якому підприємстві, який володіє ґрунтовною загальнотехнічною, загальнотехнологічною та соціальною базою знань і вмінь, що забезпечує можливість самостійно формувати нові професійні уміння і знання впродовж усього трудового життя, та здатний до професійної адаптації.

Формування такого кваліфікованого робітника в ПТНЗ здійснюється через реалізацію освітньо-професійних програм,

зазначених у державних стандартах професійно-технічної освіти. Зміст стандартів ПТО визначається на основі професійних стандартів і аналізу ринку праці. Стандарти відіграють роль певних показників, яких необхідно досягти, щоб забезпечити відповідний рівень якості освіти. Державні стандарти ПТО розробляються на основі Національної рамки кваліфікацій. У широкому розумінні, Національна рамка кваліфікацій – це інструмент розроблення, класифікації та визнання наявних професійних знань, навичок і компетентностей в діапазонах встановлених рівнів. Це певна схема структурування існуючих і нових кваліфікацій, освоєння яких визначається результатами навчання з чітким визначенням того, що учень (працівник) має знати та вміти робити. У Національній рамці кваліфікацій порівнюються різні рівні кваліфікацій і надається схема переходу до наступного рівня: вертикально (підвищення кваліфікації за відповідною професією) та горизонтально (оволодіння суміжними професіями). Зокрема, в існуючій міжнародній структурі кваліфікацій виокремлено чотири рівні кваліфікацій щодо професійної освіти і навчання. Першому рівню відповідає початкова кваліфікація робітника (підготовка, необхідна для влаштування на роботу і входження в систему професійного навчання). Другий рівень передбачає базову професійну кваліфікацію, тобто професійні навички, необхідні для зайнятості особи як робітника. Третій кваліфікаційний рівень стосується середньої професійної кваліфікації робітника, що виконує кваліфіковану (напівкваліфіковану) роботу. І, нарешті, четвертий рівень, відображає повну кваліфікацію робітника, який самостійно виконує операції й обов'язки по контролю. Створені державні стандарти ПТО, орієнтовані на зазначені рівні та відповідають принципам випереджальної професійно-технічної освіти, забезпечують формування широкої кваліфікації досить високого рівня, що може використовуватися в певному полі професійної діяльності. Водночас, розроблені та затверджені стандарти ПТО не зорієнтовані на досягнення освітніх результатів та соціальних ефектів. Вони не призначені для використання з метою об'єктивного вимірювання, оскільки не мають кількісних

визначень і малопридатні для здійснення порівнянь та діагностування. Тому оцінювання якості професійної підготовки випускників ПТНЗ тільки за державними стандартами ПТО не є валідним та надійним.

Аналіз сучасних вимог роботодавців до випускників ПТНЗ показав, що вони зацікавлені у фахівцях, які не лише здатні кваліфіковано виконувати професійні завдання, але: а) вміють самостійно мислити та вирішувати різні проблеми; б) володіють критичним і творчим мисленням, сформованим у процесі навчання; в) володіють багатим словниковим запасом, що базується на вмінні застосовувати його адекватно ситуації; г) здатних до самоосвіти. Зазначені вимоги роботодавців окреслюють не що інше, як компетентнісну модель особистості, складові якої, за класифікацією OECD (Organization for Economic Cooperation and Development) [3, с. 23] розподілені на три категорії:

– здатність до автономії, ефективної, відповідальної дії;

– здатність до використання в комунікації символічних і мовленнєвих засобів, а також інформаційно-комунікаційних технологій;

– уміння функціонувати в соціально гетерогенних групах.

З урахуванням зазначеного, вважаємо, що професійна підготовка майбутніх кваліфікованих робітників визначається такими складовими: 1) інтелектуальною (теоретичні, процедурні, професійні знання); 2) діяльнісною (професійні уміння та навички, професійний досвід, готовність до певних видів професійно спрямованих робіт); 3) професійно важливі якості (конкретизуються для кожної окремої професії); 4) комунікативною (комунікабельність, перцептивність, культура спілкування); 5) рефлексивною (самоаналіз, саморегуляція, саморозвиток).

Визначення якості загальної професійної підготовки випускників професійно-технічних навчальних закладів базується на оцінюванні кожної її складової, що здійснюється шляхом моніторингу.

Моніторинг є сучасним засобом дослідження та оцінювання будь-якого об'єкта, зокрема якості освіти, популярність його зростає в усьому світі з року в рік. У галузі освіти існують різні точки зору на

суть цього поняття. У рамках нашого дослідження, за основу взято визначення О. Майорова, що моніторинг освіти – це система збору, обробки, зберігання і поширення інформації про освітню систему або окремі її елементи, орієнтована на інформаційне забезпечення управління, що дає змогу робити висновки про стан об'єкта у будь-який час та дає прогноз його розвитку [4, с. 141]. Це визначення є всеосяжним і легко конкретизується для кожного елемента системи освіти уточненням предмета моніторингового дослідження.

Особливість моніторингу полягає в тому, що він спрямований на результат і, водночас, на процес, який дав такий результат. Моніторинг якості професійної підготовки випускників ПТНЗ дає можливість не лише оцінювати фактори, які впливають на неї, але й виявляти резерви її покращення. За результатами моніторингу керівництво навчального закладу прийматиме відповідні управлінські рішення, спрямовані або на підтримку й поліпшення наявного рівня якості освіти, або на усунення виявлених недоліків.

Моніторинг передбачає оцінювання перетворень досліджуваного об'єкта, яке все частіше здійснюється на основі кваліметрії. Під кваліметрією розуміють вимірювання якісних властивостей процесу, явища, предмета кількісними показниками з використанням певної математичної моделі та технології. Передбачається використання оцінки-критерію через порівняння реального стану об'єкта з ідеальним (визначеним нормативно або представленим як бажаний результат). При цьому об'єкт розчленовується на структурні елементи, що дає змогу розглядати його як систему, оцінюючи не в цілому, а як сукупність взаємопов'язаних складових. Такий підхід й уможливорює оцінювання якості професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників ПТНЗ за визначеними п'ятьма її складовими.

На засадах кваліметричного підходу розробляються змістово-процесуальні, факторно-критеріальні, системно-процесуальні та інші моделі вимірювання й оцінювання різних об'єктів. Як кваліметричну модель, найчастіше використовують факторно-критеріальну, для створення якої виокремлюються параметри, фактори і критерії (першого, другого тощо

порядку). За параметри приймаються величини, які характеризують основні якості об'єкта (чи його головні складові), що відповідають його глобальним цілям. Відповідно, фактори розкривають кожен із параметрів, а критерії деталізують фактори. Головне, що таке вимірювання може вважатись об'єктивним, оскільки з нього вилучається особистий вплив дослідника.

Висновки. Моніторинг якості ПТО є динамічним явищем, що розвивається, удосконалюється, оновлюється, змінюється на вимогу сьогодення. Це реальний, керований процес, що складається з мети, етапів, часової залежності, частоти

процедур, організаційних форм та рівнів управління. У сучасних умовах стратегічно важливим є створення системи внутрішнього оцінювання якості ПТО, що дасть змогу не лише надавати компетентну оцінку факторам, котрі впливають на професійну підготовку майбутніх кваліфікованих робітників ПТНЗ, а й виявляти резерви її покращення.

Перспектива подальших досліджень полягає у визначенні організаційно-педагогічних умов проведення моніторингу якості освіти в професійно-технічних навчальних закладах.

Література

1. CEDEFOP «Glossary of quality education and training», Publications Office of the European Union, Luxembourg 2011, <http://libserver.cedefop.europa.eu/F/3L5X7H9UVIILBTTU> // «Глосарій на тему якості у освіті і навчанні» Європейського центру розвитку професійної освіти і навчання, Офіційне видання Європейського союзу, Люксембург, 2011.
2. «Building a quality assurance approach in line with the EQAVET-framework – Guidelines for VET-providers», EQAVET Secretariat, Dublin (2012) // «Формування підходу до забезпечення якості у відповідності до системи EQAVET – Рекомендації для навчальних закладів», Секретаріат EQAVET, Дублін, 2012 р.
3. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / [під заг. ред. О. В. Овчарук]. – К.: К.І.С., 2004. – 112 с.
4. Майоров А.Н. Мониторинг в образовании / А.Н. Майоров. – СПб.: Образование – Культура, 1998. – 344 с.

Реферат

Мониторинг профессионально-технического образования в современных условиях

Ірина Гириловська,

кандидат педагогических наук, заведующий лабораторией дистанционного профессионального обучения Института профессионально-технического образования НАПН Украины

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА:

мониторинг, качество образования, профессионально-техническое учебное заведение, профессиональная подготовка, самооценивание, квалиметрический подход

Развитие современного государства в значительной мере зависит от качества образования, которое получают его граждане. Поэтому основная задача сегодня – обеспечить высококачественным образованием все слои населения на всех этапах и уровнях. Выполнение этой задачи возможно при условии получения полной и объективной информации о состоянии национального образования. В связи с этим актуализируется проблема мониторинга в сфере образования, в частности, мониторинга качества профессиональной подготовки выпускников профессионально-технических учебных заведений.

В ходе нашего исследования было выяснено, что для обеспечения качества профессионально-технического образования в современных условиях важно разработать систему внутреннего оценивания качества образования в профессионально-технических учебных заведениях. При этом она должна быть направлена на оценку качества образования по показателям конечного результата деятельности учебных заведений, а именно: профессиональной подготовки будущих квалифицированных рабочих. Оценивание профессиональной подготовки выпускников профессионально-технических учебных заведений необходимо осуществлять путём мониторинга пяти её составляющих (интеллектуальной, деятельностной, профессионально-важных качеств, коммуникативной, рефлексивной). Обработку мониторинговых данных предлагаем проводить на основе квалиметричного подхода с использованием факторно-критериальных моделей.

Перспектива дальнейших исследований заключается в определении организационно-педагогических условий для проведения мониторинга качества образования в профессионально-технических учебных заведениях.

Abstract

Monitoring of vocational education in modern conditions

Irina Hyrylovska,

Ph.D. in Pedagogy, Head of the Laboratory for distance vocational training Institute of vocational education and training of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine

KEY WORDS:

monitoring, quality of education, vocational school, training, self-assessment, qualimetric approach

Development of a modern state largely depends on the quality of education obtained by its citizens. Therefore the main task of present days is to provide high quality education to all segments of population at all stages and levels. Completion of this task is subject to getting full and objective information about the national education. Thus the problem of monitoring in education, in particular monitoring the quality of vocational school graduates training is actualized.

While conducting our research we found out that to ensure the quality of vocational education in modern conditions it is important to develop a system of internal education quality evaluation in vocational schools. Hence, it should be directed at evaluating the education quality in terms of final results of schools' performance, namely training of future skilled workers. Evaluation of vocational school graduates training must be implemented via the monitoring its five components (intellectual, activity, professionally important qualities, communicative, reflexive). We suggest to carry out processing of monitoring data on the basis of qualimetric approach using quotient-criterial models.

The prospect of our further research consists in determining organizational and pedagogical conditions of education quality monitoring conduct in vocational schools.

References

1. CEDEFOP (2011) Glossary of quality education and training Publications. Office of the European Union, Luxembourg (electronic source). Available at: <http://libserver.cedefop.europa.eu/F/3L5X7H9UVIJBTTU>.
2. EQAVET Secretariat (2012) Building a quality assurance approach in line with the EQAVET-framework – Guidelines for VET-providers. Dublin.
3. Ovcharuk O.V. (ed) (2004) Kompetentnisnyi pidkhid u suchasni osviti: svitovi dosvid ta ukraïnski perspektyvy: Biblioteka z osvitoi polityky [Competence approach in modern education: international experience and Ukrainian prospects Library on Educational Policy]. Kyiv: K.I.S. (in Ukrainian).
4. Mayorov A.N.(1998) Monitoring v obrazovanii [Monitoring in education]. St Petersburg: Obrazovaniye – Kultura. (in Russian).